

היתר עיסקא - הרב יעקב לנדו

השתלשלות תקנת היתר עיסקא

נראה את ההשתלשלות של תקנת היתר עיסקא, מהם יסודותיו של ההיתר ומה ההוספות שהוסיפו במשך הדורות לפי הסדר.

תקנת חז"ל של עיסקא

אדם שלקח הלואה בזמנים הקדומים היה לצורך השקעה בעסקים, שהרי לצרכי מחיה בסיסיים כיצד יקח הלואה אם אין לו מאין להחזיר, לעומת זאת כאשר הוא צריך לעשות איזה עסק ואין לו את המשאבים להתחיל את זה, הוא מלווה כסף ומהריווח שיהיה הוא יפרע את הקרן וגם ירויח לעצמו, ולמרות זאת התורה אסרה לקחת רבית על כזה דבר.

הפתרון לקבל תשלום על הלואה הוא להפוך את הלואה לעסק של פלגא מלווה פלגא פקדון, ועל ידי זה נעשה שותף בעסקים עם המקבל ואז מדינא יכולים להתחלק בריווח, זהו מה שנזכר בדברי הגמרא שעיסקא מותרת (באופן שמשלם לו שכר טרחה שלא יהיה רבית בזה שטורח בחלק הפקדון בתמורה לחלק ההלואה).

אבל בני אדם לא רוצים לעשות את זה באופן הזה כיון שהנותן אינו בטוח בקרן כיון שאם יאנס החצי של הפקדון הוא יפסיד, וכן הוא לא בטוח בריווח שהרי בעיסקא רגילה הריווח הוא רק אם באמת יהיו רווחים, ולכן באופן כללי אדם מעדיף לעשות צורה של הלואה כיון שאז כל אחריות על המקבל ונמצא שהוא בטוח בקרן.

עיסקא כשכל אחריות על המקבל

ואם הנותן יבטח את עצמו שגם בחלק הפקדון האחריות תהיה על המקבל יש על זה איסור, וכמו דאיתא בגמרא בדף ע, א ש'קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע', וכן הוא בשו"ע בס' קע"ז סעי' ב'. ובראשונים (תוס' שם בשם ר"י וריב"ן) נחלקו האם האיסור ברחוק להפסד הוא גם בכה"ג שהמקבל קיבל על עצמו רק אונסים ואילו זולא על הנותן, או שהאיסור הוא רק כשמקבל מתחייב באונסים ובזולא, ולהלכה כתב הרמ"א קעז ב שהאיסור הוא גם בהתחייבות של אונסים לחוד.

בטעם שקרוב לשכר ורחוק להפסד הוא רק איסור דרבנן יש להרחיב האם הוא מצד מה שזה רק אחריות אונסים, או בגלל שהריווח הוא מיניה וביה אבל למעשה הוא איסור דרבנן כיון שלמעשה יש כאן צורה של הלואה.

הטלת אחריות על ידי תנאי

והיה אפשר לנסות לעקוף את האיסור הזה באופן שהמקבל לא יתחייב באונסים אלא יעשו כעין תנאי שאם הסחורה תאבד יהיה הלואה ואז באמת לא מתחייב ריווח, ואם זה ישאר ולא יאנס זה יהיה פקדון ואז מותר לשלם ריווח, אבל בתוס' בדף סד, א בסוגיא דחבייתא כתבו שגם בכה"ג יש את האיסור של קרוב לשכר ורחוק להפסד כיון שבפועל הוא מבטח על הקרן, שהרי אם יאבד יהיה הלואה, ולכן רבנן אסרו גם את זה.

נמצא א"כ שרבנן אסרו כל פעם שבפועל הנותן בטוח בקרן (שעי"ז יש צורה של הלואה), ומזה נגזר שאיסור רבית הוא לא רק בהלואה גמורה שאז המקבל הוא הבעלים, אלא גם בכל ציור שהנותן בטוח בקרן, ולא מבעיא אופן שהמקבל מתחייב באחריות, אלא גם כשזה ביטוח בדרך של תנאי.

הטלת אחריות על ידי שינוי מהשליחות

למרות ההקדמה הזו התרומת הדשן (סימן ש"ב) מצא סדק בחומה הזו והצליח למצוא אפשרות שבפועל הנותן יהיה בטוח בקרן ולמרות זאת לא יהיה איסור רבית, ומקור דבריו מתוס' בבא קמא דף קב, א דהנה בגמרא איתא שאם מקבל עיסקא משנה ממה שאומר לו הנותן להשקיע בו הדין הוא שפיחתו פחתו לו הותירו הותירו לאמצע, דהיינו שאחריות אונסים על המקבל ולמרות זאת הם מתחלקים ברווחים, והוסיפו על זה תוס' שה"ה שמותר לנותן להתנות עם המקבל שישקיע את הכסף באופנים שהמקבל ודאי לא יעמוד בהם, ואם הוא ישנה כל אחריות תהיה על המקבל, נמצא א"כ שזהו סוג עיסקא שודאי הנותן יהיה בטוח בקרן שהרי המקבל ודאי ישנה וממילא תהיה כל אחריות עליו.

ולבאר את ההיתר שהמציא התוס' יש להקדים את מהלך החזו"א בביאור דברי הגמרא, פחתו לו הוא מדין שולח יד שכלפי זה לא היה שליחות, רק שאם בסופו של דבר היה תועלת יתברר שלא אכפת לנותן מהשינוי ונמצא א"כ שבסוף יוברר האם זה היה שינוי בשליחות או לא.

ועפ"ז יש לבאר מה החילוק בין דברי התוס' שגם אחריות שמגיע מתורת תנאי אסור לבין התנאי שנאמר כאן שאם ישנה יהיה כל אחריות על המקבל ושרי, יש לומר שההפסד כאן הוא רק היכי תמצי למה שזה היה שינוי, ולכן זה לא נקרא שאחריות על המקבל אלא זה מברר רק שהיה שינוי והמחייב את האחריות הוא מחמת השינוי.

יסוד התרומת הדשן בהגבלת הנאמנות על הקרן

על פי דברי התוס' הוסיף התרומת הדשן שאפשר לומר עוד אפשרות שהנותן יהיה מוגן בפועל ולמרות זאת יהיה היתר והוא באופן שהנותן יתן בתורת פקדון ויתנה שלא יהיה המקבל נאמן בשבועה אלא רק אם הוא יביא עדים ולא סתם עדים אלא הרב והש"ץ שהם נאמנים יותר משאר בני אדם.

(והטעם שעצם ההתחייבות שלא יהיה נאמן אלא בעדים אינו רבית צריך לומר שזה מובן בהגיון של שותפים שבשביל השותפות שוה לו להשקיע, ובגר"א יש לשון מהמדרש איכה

היתר עיסקא מתקנת מהר"ם כלפי הריווח

בועד ארבע ארצות הוסיפו על דברי התרומת הדשן שמלבד הביטוח על הקרן בזה שלא יהיה נאמן בלי עדים, אפשר לבטח קצת גם את הריווח באופן שהמקבל לא יהיה נאמן בלי שבועה, וכיון שידוע שהמקבל לא ישבע מחמת חומר השבועה ממילא יהיה ביטוח שיהיה תשלום גם על הריווח.

ויש לבאר מה החילוק בין הקרן לריווח שכלפי הקרן אפשר לתבוע עדים, ואילו על הריווח הסכימו הפוסקים שאפשר לתבוע רק שבועה ולא עדים.

הטעם שאסור לדרוש עדים על הריווח

ביסוד החילוק בין הקרן לריווח, עדים לא בידיים שלו ושבועה כן, הקרן בעצם זה פקדון וזה בעצם מחייב בהפסד, רק אני מגביל ומצמצם את האפשרויות להפטר, ממילא זה אינו חיוב חדש שהרי החיוב הוא

מעיקר הדין, לעומת זאת כלפי הריווח מעיקר הדין אין חיוב באופן שלא היה ריווח, וממילא כשהוא אומר שהוא לא יהיה נאמן בלי עדים הוא אומר שהוא מתחייב כעין הודאת בעל דין והתחייבות על הריווח אם הוא לא יביא עדים, וזה עצמו רבית מה שהוא מתחייב עצמו בממון על הצד שהוא לא יביא עדים.

יש כאן הבחנה בסיסית בחילוק בין הקרן לריווח שכלפי הקרן הוא רק מצמצם את אפשרויות הנאמנות שלו והחיוב העיקרי נשאר על כנו, ואילו בריווח לבד ממה שהוא לא יהיה נאמן עדיין צריך ליצור התחייבות ממונית מדין הודאת בע"ד שהרי הנותן הוא שמא והתחייבות ממון הוא עצמו הרבית.

הטעם שמותר לדרוש שבועה על הריווח

אחרי ההבחנה הזו צריך להבין א"כ למה לחייב שבועה מותר והרי גם כאן יש את היסוד שהמקבל מתחייב ממון לצד שהוא לא ישבע.

ואם חיוב שבועה הוא מעיקר הדין אין כלל קושיה (והוא מחלוקת אחרונים בפת"ש חו"מ סימן צ"ג), אמנם גם אם זה לא מעיקר הדין אפשר לדרוש את זה, ולמרות שהנשמה של חיוב שבועה הוא חיוב ממון שהרי זהו חיוב שבועה או השבע או שלים (בחו"מ אין כזה דבר חיוב שבועה בלי חיוב ממון, ושנית כאן מה שהנותן רוצה הוא שאם הוא לא ישבע הוא יתחייב ממון וממילא בכל התחייבות שבועה הוא בעצם מתחייב ממון) וממילא זה חיוב ממון, ולמה למרות זאת זה מותר, וצריך להוסיף שכיון שזהו דרך השותפין לתבוע שבועה ולכן זה לא נקרא רבית, וממילא כיון שזה בידיים שלו זה לא נחשב שהוא חייב אותו ממון.

נוסח היתר עיסקא של החכמ"א

החכמת אדם (כלל קמג) הוסיף כמה הוספות מהותיות על ההיתר עיסקא של מהר"ם, ושורש כל השינויים שהוא עשה היה על מנת לדמות את העיסקא הזו להלואה ובזה לשכנע את האנשים להלוות על פי היתר עיסקא, ולמרות שכל השינויים הללו מראים יותר את הדמיון להלואה מכל מקום הוא חידש להתיר בכהאי גוונא. (בתחילת כל קטע הוספנו ציטוט של דברי החכמת אדם מהשטר היתר עיסקא שלו).

א. חלוקת ממון ולא חלוקת זמנים

"וכל הריווח שיוזמין ה' לידי מאותו סחורה אזי יהיה מוצצית הריווח לי חתום מטה והמוצצית למוסר

כתב זה"

ההוספה הראשונה היא לשנות את זה מעיסקא שנתבארה בסי' קס"ז שתחילתה פקדון וסופה הלואה לעיסקא של תקנת חז"ל שהוא פלגא מלוה פלגא פקדון מיד מההתחלה.

ולמעשה השינוי הזה הוא חילוק טכני בעלמא, ונמצא כבר בבית אפרים (בספר מעלות היוחסין) והוא עורר שיש נפק"מ בשאלה איזה סוג של עיסקא זה: א. בעיסקא שמתחלקת לזמנים, אחרי שהגיע זמן ההלואה זה ממשיך להיות כל הזמן הלואה אפילו לזמן הרבה והנותן לא ראוי לקחת רווחים, משא"כ פלגא מלוה פלגא פקדון שלעולם הנותן יכול לקבל ריווח (אא"כ נאמר שמונח תנאי שכאשר יגמר העיסקא הראשונה יעשו עוד פעם סיבוב של פקדון ואח"כ מלוה. ופקפק שם לומר שמונח כזה תנאי בלי שכתוב את זה במפורש) ב. אם בהתחלה היה ריווח כשיעור שהתנו שיהיה עד אותו זמן פקדון ממילא גם אם אח"כ היה הפסד לא יועיל שבועה שאח"כ הפסיד, משא"כ לעיסקא של פלגא מלוה פלגא פקדון הרי כל הזמן מעניין אותנו.

ולכן הוסיפו בשטרות מאוחרים יותר נוסח "כתקנת מהר"ם וחכמת אדם" והכוונה לרעיון של מהר"ם שיש

חלק פקדון וחלק הלואה ועל קרן אינו נאמן בלי עדים ועל הריוח בלי שבועה, אבל המתווה בפועל של חלוקת הפקדון והמלווה היה באופן שונה על פי החכמת אדם שתיקן את זה פלגא מלווה פלגא פקדון מתחילה.

אמנם בדיעבד נראה בבית אפרים שגם אם כתבו רק כתקנת מהר"ם אינו מעכב, והשורש הוא שאומרים בשטרות אחריות טעות סופר לא רק על שינוי, אלא כמו שמבואר בשו"ע סי' מ"ה שהרחיבו את הכלל הזה גם לדברים אחרים, וממילא כאשר כותבים היתר עיסקא זה על פי מה שמקובל בציבור ולכן אומרים שהכוונה לציור של החכמת אדם גם אם לא כתבו את זה.

ב. סכום ההתפשרות

"ובפירוש הותנה שכאשר ארצה ליתן למוסר כתב זה מחלקו הריוח אחד וחצי למאה לכל חודש אזי אף שארויח הרבה אין לבעל השטר עלי שום שבועה כי המותר שיין לי לבדו"

השינוי השני המהותי הוא שקובעים סכום התפשרות קבוע שיצטרך לשלם באופן שהוא לא נשבע ומותר לו לשלם את זה גם אם לא היה ריווח באופן שאינו רוצה להשבע, ומאידך גם אם היו רווחים גדולים יותר מהסכום הזה הנותן מוחל על זה למקבל.

ובאמת את החלק הזה שאם יהיו הרבה רווחים הוא לא יצטרך לתת את זה לנותן כבר כתב הסמ"ע (קונטרס הסמ"ע הארוך אות כה), אבל בדבריו לא נתבאר בבירור מה יהיה אם לא יהיו רווחים כלל האם למרות זאת קובעים סכום אותו הוא ישלם באופן שהוא לא רוצה להשבע, ואת החלק הזה הוסיף החכמת אדם.

(אמנם יש לבאר יותר מה היה לולי דברי החכמת אדם, שהרי נתבאר לעיל שכל התחייבות השבועה הוא שבועה של או השבע או שלים וממילא ברור שאם המקבל אינו רוצה להשבע הוא מתחייב לשלם, ומהו הסכום שהמקבל היה אמור לשלם לכאורה סכום הרויח המשוער, וא"כ זהו ממש מה שכתב החכמת אדם, ואפשר לחלק בין סכום קצוב שמשערים מראש מה יהיה הרויח ואת זה קובעים מראש שיהיה סכום ההתפשרות לבין מה שנראה מהסמ"ע שכנראה ידעו כמה רווחים היו ותובע לפי מה שידוע שהיה.)

וביאור הדבר למה אין בזה איסור רבית במה שמתחייב לשלם גם אם לא יהיה ריווח הוא כמו שהקדמנו לעיל שכיון שדרך השותפים לתבוע בירור של שבועה על הרויח ממילא הם מסכמים מראש שיתחייב לשלם את הסכום שהגיוני שהרויח באופן שלא ישבע,

ועל פי זה נמצא שאין אפשרות לקבוע סכום התפשרות שהוא גבוה מההסתברות של כמות הרווחים שאמורה להיות באופן רגיל, שהרי אם מתחייב סכום גבוה מזה יוצא שיש כאן חיוב ממון מעל הרויח המשוער ונמצא שזה התחייבות של רבית ולא שיין שיהיה מבוסס על חיוב שבועה של דרך השותפים.

(אמנם אופן נוסף היה אפשר לומר בביאור סכום ההתפשרות של החכמת אדם על פי המתבאר בט"ז ס"ק י"ב בדעתו של רבינו ישעיה שכאשר קוצבים מחיר ידוע הכוונה היא שהמקבל קונה את צד הרויח שאולי יצא מחלק הפקדון ומשלם על זה מחיר קצוב, ואפשר א"כ שסכום ההתפשרות שבהיתר עיסקא מבוסס ג"כ על ההנחה הזו שהמקבל קונה את צד הרויח, ואע"פ שבדברי רבינו ישעיה נאסר לעשות כזה דבר מכל מקום באופן של היתר עיסקא שהקניה היא רק באופן שהוא לא נשבע אין בזה איסור וממילא הגדר

¹ בקטע הזה לא נראה לי שמספיק ברור הכוונה שישלם גם אם לא יהיה ריווח, אבל בכלל קמג סעיף י' זה מפורש.

יהיה שהנותן מעמיד שני אפשרויות למקבל או להשבע ולשלם מה שהיה ריווח בפועל או לקנות את צד הריווח ולשלם על זה מחיר קצוב. ואם זה נכון יהיה נפק"מ לדינא שיהיה אפשר לקצוב סכום התפשרות גבוה מהריווח הצפוי באופן נורמלי שהרי הגדר הוא שהוא קונה את צד הריווח וכיון שזה קניה בעלמא זה לא אמור להיות קשור לצפי של הריווח).

ג. סכום התפשרות קבוע כל חודש

"ובפירוש הותנה שכאשר ארצה ליתן למוסר כתב זה מחלקו הריווח אחד וחצי למאה לכל חודש וכו' והזמן פרעון בכל חודש וחודש"

ההוספה השלישית היא שסכום ההתפשרות הוא קבוע כל חודש ולא סכום אחד בסוף כל זמן העיסקא, מטרת התוספת הזו היא כמו שנתבאר לעיל לדמות את זה להלוואה רגילה ברבית שכל חודש יש תשלום קבוע.

ויש שהקשו מדברי הט"ז בסי' קע"ז ס"ק כ"א שכתב שאסור בהיתר עיסקא לכתוב שיש חיוב חודשי כעין האיסור לעשות קנס שמתרבה לפי כל חודש, ובספר נתיבות שלום ערער מחמת זה על התוספת הזו של החכמת אדם.

אמנם נראה דיש לדחות דדברי החכמת אדם אינם שייכים לאיסור של הט"ז, דהט"ז הבין בכל היתר עיסקא כמו מה שהוא כתב בביאור דברי רבינו ישעיה שהמקבל קונה את הריווח שאמור להגיע מחצי הפקדון בדבר קצוב, ולכן הבין הט"ז שאם זה התחייבות של מחיר קצוב כל חודש יהיה בזה את האיסור שמצינו בקנס המתרבה שנראה כרבית, ואם נאמר בחכמת אדם שהבין את ההתפשרות באופן שנותן את הריווחים המשוערים, והטעם שנותן את זה גם כשלא היה ריווח הוא מדין חיוב השבועה שזהו הדין השבע או שלם ממילא זה לא שייך לאיסור של קנס המתרבה ששם יש התחייבות חיצונית חודשית.

ד. המשך העיסקא לאחר כל חודש תלוי בזה שהעיסקא הרויחה

"ואמנם בתוך ששה חודשים הנזכרים לעיל מחויב אני לעשות חשבון בסוף כל חודש וחודש וכשלא יהיה ריווח על כל פנים שיגיע לחלק הנותן סך (כך וכך) למאה כנוצר לעיל וכל שכן כשיהיה הפסד חס ושלום ויתברר הכל כנוצר לעיל אזי מחויב אני להודיע למוסר כתב זה דוקא על ידי הסרסור ושמש בית דין שהיה הפסד או שלא מגיע על חלקו ריווח כנוצר לעיל ורשות אז למוסר כתב זה לגבות מעותיו תיכף וכן בכל חודש וחודש"

התוספת הזו היא שכל חודש וחודש המשך קיום העיסקא תלוי רק בזה שהיה ריווח, משא"כ באופן שלא היה ריווח יש זכות לנותן לבטל את העיסקא.

הסיבה שהחכמת אדם הוסיף את זה הוא בגלל מה שיתבאר בנקודה הבאה שכל חודש שהוא לא מגיע ומודיע יש בזה משום הודאת בעל דין ויתבאר להלן למה זה מותר רק בגלל דבריו כאן.

ויש שערערו על התוספת הזו שכיון שהמשך העיסקא תלוי בזה שהיה ריווח נמצא א"כ שהטעם שהוא לא נשבע שלא היה ריווח ומעדיף לשלם הוא בשביל להמשיך את העיסקא, ונמצא א"כ שזה רבית מוקדמת להלוואה הבאה. אבל האמת היא שזה אינו טענה שהרי גם אם זה נכון שחלק מהשיקולים שלו לשלם הוא המשכיות העיסקא מכל מקום ודאי שעדיין נשאר השיקול שמשלם בשביל לא להשבע ולמרות שאולי עיקר הסיבה הוא המשכיות העיסקא מכל מקום אין בזה סיבה לאיסור כשיש גם סיבה מותרת.

ה. הודאת בעל דין כשלא נשבע בסיום החודש

"ובאם שלא אודיעו על ידי הנזכר לעיל אז השתיקה כהודאה דמי וכאילו הייתי מודה בבית דין חשוב שלא היה הפסד ושהרווחתי על חלקו כנזכר לעיל ואין אני נאמן לומר לא בשבועה ולא בעדים שלא היה ריוח ופשיטא הפסד"

ההוספה החמישית והמחודשת ביותר הוא שכל חודש שהמקבל לא בא להשבע האם היה ריוח או לא מונח בזה הודאת בע"ד שהיה ריוח ומכאן והילך גם אם הוא ישבע שלא היה ריוח לא יועיל כנגד ההודאת בע"ד שלו. ותוספת זו נזכרה כבר בתשובת בן המשאת בנימין ובנוסח שטר היתר עיסקא של ר"י מפוזנא רבו של המג"א.

והסיבה שהוא הוסיף את זה הוא בטחון גמור יותר בתשלום הריוח שכיון שהוא לא מגיע ונשבע כל חודש הוא מבטח את עצמו שאח"כ גם באופן שהמקבל יחליט להשבע הוא לא יפסיד את התשלום.

ויש לבאר למה התחייבות זו אינה רבית, דבשלמא עיקר חיוב ממון באופן שאינו נשבע בעצם הוא חיוב שבועה, משא"כ כאן גם בצורה החיצונית הוא מתחייב ממון גמור מדין הודאת בע"ד, ונראה שלכן החכמת אדם הוסיף את ההוספה הרביעית שהעיסקא נגמרת כל חודש ולכן שוב אפשר לומר שכיון שהעיסקא נגמרת מוטל על המקבל להשבע ושוב זה נכלל בתחום ההגיון שיהיה מוטל עליו להגיע להשבע בסיום העיסקא ולכן כל עוד הוא לא נשבע אפשר שיהיה הודאת בע"ד.

שלושת החידושים הראשונים שהם כמו שנתבאר טכניים בלבד התקבלו בכלל ישראל והנוסח כתקנת מהר"ם והחכמ"א מכיון לג' ההוספות הראשונות. החידוש הרביעי והחמישי נתונים בויכוח, ובמשך הרבה שנים באמת לא היה את זה בבנקים עד שהרב יעקב בלוי הכניס את זה לפני קרוב לארבעים שנה (ועד היום עדיין בבנק מזרחי אפשר לבקש את ההיתר עיסקא בלי ההוספות האלו).

מצד שני ר' משה שטרנבוך התנגד² לתוספת הזו שהוסיפו הבנקים והטענה היא שבשלמא בין שני בני אדם פרטיים אפשר להבין שזה נורמלי לבקש שבועה כל חודש ונשאר ההיתר שכיון שזהו דרך השותפין ממילא מוגדר חיוב שבועה ולא חיוב ממון, משא"כ במערכת כמו בנק שאין כלל אפשרות ראלית להוכיח כל חודש על ידי המצאת כל המסמכים האם היו רווחים, וברור שאין אפשרות טכנית להגיע לבנק כל חודש להודיע האם היו רווחים וכיון שכן שוב חוזר שרואים את ההתחייבות הזו כהתחייבות של ממון ולא שבועה.

(ולכאורה הצד להקל בזה הוא אם נאמר שההבנה בהיתר לחייב שבועה הוא מצד מה שבפועל יש בכח המקבל להשבע וכיון שזה תלוי בו זה לא מוגדר שמשלם רבית, שאז אפשר להתעלם מהנתונים שזה לא נורמלי לתבוע כזה הודאה כל חודש, אבל כמו שנתבאר באריכות הצד הזה קשה להבנה)

הוספות חדשות בנוסחאות הבנקים

בשטרות היתר עיסקא החדשים הוסיפו את המילים 'בכל עסקיו' ותוספת זו כבר נזכרה במשאת בנימין הוא שהנותן נעשה שותף בכל עסקיו של המקבל, ובזה הוא ביטח את הנותן מאפשרות של אונס בעסק

² תשובות והנהגות חלק ב' סימן תכב כתב שלא שייך הודאת בעל דין באחד כזה שלא ידע שזה כתוב בשטר כיון שכל ההודאה הוא בזה שידע שכך כתוב ולא הגיע. טענה נוספת שמועיל אמתלא ואין לך אמתלא גדולה מזו שהוא לא ידע שצריך להגיע. ולכאורה יש לערער שגם אם נאמר שאין הודאת בעל דין למה לא ישאר עכ"פ שאר הסעיפים שיכול להשבע ולהפטר ונמצא א"כ שהטענה הזו היא רק סיבה להקל.

היחיד בו הוא השקיע בפועל את הממון, שעל ידי שהוא נעשה שותף בכל עסקיו האונס הוא יחסית לכל העסקים.

ובעקרון אפשר לומר את זה בשני אופנים, אופן אחד הוא שזה כעין ברירה שהעסק שירויח בו הוא השקיע, אבל האמת הוא שזה שותפות בכל העסקים בשווי של הממון שהשקיע ומכיון שכך מוטל על המקבל להוכיח אם יש לו עסקים אחרים שלא הרויחו. ויש שאומרים שא"כ נפל כל ההיתר עיסקא שהרי א"כ אין אפשרות להוכיח את הדבר הזה.

והנה תוספת זו יצרה בעיה במציאות של הבנקים היום שאם אדם נותן מעות לבנק בהיתר עיסקא והוא נעשה שותף בכל עסקי הבנקים נמצא שהוא משתתף גם בעסקים האסורים של הבנק כעסקים שמחללים שבת או הלאוה ברבית לאנשים ללא היתר עיסקא.

(ובשלמא לולי הנוסח של 'בכל עסקיו' למרות שאין הנותן יודע במה הבנק משקיע ואפשר שהם משקיעים את הממון הזה בעסק אסור, מכל מקום אפשר שעל זה אין שליחות ועל דעת זה לא שלחתי אותם, אבל כעת שהוא נעשה שותף בכל העסקים זה כולל ממילא גם את העסקים האסורים).

ולכן הוסיפו תיקון לזה בנוסח של 'בכל עסקיו המותרים', ויש להוסיף שכיון שכן שוב יש לבדוק האם יש סבירות להוציא ריווח מהעסקים המותרים בלבד, שהרי כמו שנתבאר לעיל אם סכום ההתפשרות הוא סכום גבוה מהריווח הצפוי אין בזה היתר לעשות היתר עיסקא, כיון שאין חיוב להוכיח ריווח שלא הגיוני שנעשה ואם תובע שבועה על דבר כזה הוא בעצם מחייב ממון.